

CONSTRUIR LA CONVIVÈNCIA
EL NOU ORDRE MUNDIAL I LES RELIGIONS

M. Dolors Oller i Sala

EL SORGIMENT D'UN NOU IMAGINARI DE LA SOCIETAT I DEL MÓN	5
1. EL MÓN QUE HEM CONSTRUÏT: UN MÓN DESIGUAL, VIOLENT I NO SOSTENIBLE	7
2. REPENSAR EL MÓN O LA CONSTRUCCIÓ DE LA CASA COMUNA	13
3. L'APORTACIÓ DE LES TRADICIONS RELIGIOSES	17

M. Dolors Oller i Sala és doctora en Dret per la Universitat de Barcelona, professora de Moral Social a l'Institut de Ciències Religioses de Barcelona (ISCREB) i professora col·laboradora al Departament de Ciències Socials d'ESADE (URL).

INTERNET: www.fespinal.com • Dibuix de la portada: Roger Torres • Edita CRISTIANISME I JUSTÍCIA • R. de Llúria, 13 - 08010 Barcelona • tel: 93 317 23 38 • fax: 93 317 10 94 • info@fespinal.com • Imprimeix: Edicions Rondas S.L. • ISSN: 0214-6509 • Dipòsit legal: B-7490-07 • ISBN: 84-9730-201-X • Dipòsit legal: B-40100-08. Octubre 2008.

La Fundació Lluís Espinal li comunica que les seves dades procedeixen del nostre arxiu històric pertanyent al nostre fitxer de nom BDGACIJ inscrit amb el còdi 2061280639. Per exercitar els drets d'accés, rectificació cancel·lació i oposició poden dirigir-se al carrer Roger de Llúria, 13 de Barcelona.

Aquest Quadern té el seu origen en la conferència que va tenir lloc el 12 de març del 2007 a Girona, en el marc del curs "Creences i Societat", organitzat per la Fundació Caixa Girona i el Bisbat de Girona al Centre Cultural de Caixa Girona-Fontana d'Or.

És per això que el Quadern no recull els esdeveniments de les darreres setmanes, en especial la crisi financera mundial de setembre de 2008. No obstant, considerem que molts dels plantejaments d'aquest Quadern no només continuen sent vàlids, sinó més vàlids encara després d'aquests fets que han commocionat el panorama internacional.

Cristianisme i Justícia
Octubre del 2008

EL SORGIMENT D'UN NOU IMAGINARI DE LA SOCIETAT I DEL MÓN

Vivim, sens dubte, en una època de canvi històric, immersos en l'anomenat procés de globalització. La Tercera Revolució Industrial ha provocat una redefinició en les relacions de producció, de poder, d'experiència en les societats, i també ha afectat, de manera molt profunda, les nostres maneres de viure. Els avanços científics i tècnics, especialment en el terreny de l'automoció, de la informació i de la comunicació, amb les seves conseqüències sobre els sistemes de producció, d'ocupació, del mercat de treball i de la competència internacional, han fet sorgir un nou escenari social. Avui es parla d'un treball en xarxa i d'una nova economia.

De fet, tot aquest procés és també profundament excloent i causant de moltes víctimes; a més està fent sorgir un nou imaginari de la societat i del món, un nou escenari articulat al voltant de cinc idees motriu:

1. Primacia de l'individu considerat en el seu vessant de consumidor i productor en constant innovació. Un individu que fa servir una lògica utilitarista, imbuïda de raó instrumental, per interaccionar lliurement amb els altres a fi de

maximitzar la seva utilitat individual i establir les regles de comportament.

2. El mercat és el model que permet l'optimització de les transaccions. Aquest mecanisme s'imposa sobre el de les cooperatives, el de les mutualitats o el del propi Estat. Així, podem parlar d'economia de mercat, però també de societat de mercat, considerant-la com la forma natural d'organització i regulació ciutadana.

3. És el mercat el que realitza la veritable justícia social mitjançant l'equi-

tat. La societat de mercat és considerada justa quan permet que qualsevol individu entri en competència, donant-li la possibilitat d'assegurar-se el seu benestar mitjançant les seves iniciatives i la seva creativitat. En virtut del principi d'equitat, un Estat és just si duu a terme una política d'accés per a tots a l'educació, servint cada cop més el sistema educatiu per a la selecció social.

4. L'empresa privada és l'organització que, en la societat de mercat, garanteix millor la coordinació de les transaccions en la competència i permet la distribució més justa de costos i beneficis en el mercat mundial. Aquestes són, per altra banda, les organitzacions que han sabut treure més profit de les noves tecnologies, transformant-se en empreses-xarxa que funcionen sobre estructures cada cop més horitzontals i descentralitzades, responsabilitzant cada membre de l'organització i considerant els interessos de totes les parts.

5. El capital està en l'origen del valor; és la mesura de qualsevol bé o servei, tant material com immaterial, inclosa la persona humana, reduïda a la qualitat de "recurs humà". L'individu ja no té valor si deixa de ser rendible, especialment per al capital financer.

Aquests són els cinc grans eixos motrius de la nova narració societària en el marc de la globalització.

Ara bé, s'ha de tenir en compte que els processos econòmics de la nostra societat, generats per la globalització, ens afecten fins i tot en les nostres conviccions més íntimes, ja que «la manera com vivim depèn en gran part dels models econòmics vigents» i «la nostra manera de viure afecta la nostra manera de pensar i de sentir»². Aquest procés suposa el triomf de l'economia de mercat i les seves lleis sobre la política i la seva lògica del bé comú.

1. EL MÓN QUE HEM CONSTRUÏT: UN MÓN DESIGUAL, VIOLENT I NO SOSTENIBLE

El món de la globalització és un mosaic de xarxes. Els fluxos que n'emanen transporten informacions i mercaderies, ignoren les fronteres fent entrar en crisi el principi de territorialitat i, amb ell, el de sobirania. La lògica de la xarxa –que es projecta en àrees– domina la lògica del territori, els estats veuen desplaçat el seu protagonisme, han de compartir el seu poder i la seva capacitat de decisió amb altres actors que utilitzen lògiques transnacionals, apareix així un marc de resolució de diferències polítiques, on el bé comú s'escapa cada cop més de la jurisdicció interna de l'Estat, plantejant reptes de governabilitat a escala planetària.

L'Estat-nació ha quedat desbordat, ja que cada cop sorgeixen més problemes de dimensió transnacional que demanen també solucions amb aquesta lògica transversal que va més enllà de la lògica interestatal. Per exemple, el canvi climàtic, les emigracions que són conseqüència de la mala distribució de la riquesa mundial, el terrorisme global, els problemes de mercat que sobrepassen la dimensió de l'Estat-nació, etc. Per donar resposta a aquesta situació, ha anat sorgint un gran nombre d'organit-

zacions transnacionals de diversa índole, i aquestes han fet aparèixer noves estructures transnacionals en l'àmbit de l'economia, la producció, el treball, i també en l'àmbit de diferents moviments de defensa dels drets humans, de lluita a favor del medi ambient o a favor del feminisme, moviments pacifistes, etc. Totes aquestes noves organitzacions, tan heterogènies, no sols es configuren al marge dels estats, sinó que es caracteritzen també per la seva voluntat de portar la seva activitat més enllà de

l'àmbit territorial estatal, fent emergir una nova política que alguns anomenen subpolítica transnacional i policèntrica, que trenca amb el monocentrisme polític del tradicional ordre estatal³.

Tot això ha generat expectatives d'aprofundiment democràtic –si pensem en una Societat Civil mundial, de caràcter transnacional⁴–, però també ha transformat les democràcies en una mena de poliarquies: no sabem sovint a qui podem exigir responsabilitats ni com exercir un control efectiu del mateix poder, les estructures estatals democràtiques tradicionals no resulten idònies per controlar poders que s'han fet transnacionals.

Si contemplem el món en la seva globalitat, ens crida l'atenció la manca de canvis, realment importants, capaços de fer-lo més humà, més just. Així, el gran problema del nostre món continua sent la desigualtat. La globalització que estem vivint és profundament selectiva: mentre uns privilegiats es veuen clarament beneficiats, les tres quartes parts de la humanitat es veuen afectades i són víctimes de les lleis inexorables del mercat. En conseqüència, el creixement econòmic està perpetuant les desigualtats, que s'han mantingut tant entre els països com dins de les economies nacionals⁵, les diferències entre els estats són notòries pel que fa a l'accés a la salut, a l'educació i a les oportunitats de participació social, política i econòmica⁶. En altres paraules, el món s'està globalitzant al ritme i a la manera volguda pels grans poders econòmics.

El model neoliberal de la globalització ho deixa tot en les mans de la di-

nàmica del mercat i genera un procés insostenible que no garanteix a tothom els mínims per viure amb dignitat. El resultat és una situació de desordre social global que compromet la pau i l'estabilitat mundial. En aquest sentit, no podem oblidar que la pau està vinculada sempre a la garantia de necessitats i condicions mínimes de vida, és a dir, a uns drets socials mínims, com el dret a l'educació, el dret a la salut, el dret al treball i a un habitatge digne, etc. Així, podem parlar d'una pau positiva, més enllà de la simple absència de la lluita armada.

D'una banda, el desenvolupament de noves formes d'organització política ha provocat l'aparició d'un món multilateralitzat, però d'altra banda estem vivint moments d'un gran “desordre” en l'escenari internacional i d'un escorament vers l'unilateralisme d'una potència hegemònica, els EUA. Anem perillósament vers un sistema unipolar, de *pax americana*, basat en estratègies d'unilateralisme i atac preventiu per frenar l'eix del mal, mostrar la supremacia tècnica i militar, assegurar la invulnerabilitat i la seguretat energètica amb el control de les regions clau (Golf Pèrsic, Mar Càspia). I tot això, per combatre el terrorisme global que posa en risc la seguretat. Aquesta tendència imperial –ja ho hem apuntat– contrasta amb el panorama, abans descrit, de difuminació del poder i d'emergència d'una pluralitat de formes de poder que fan pensar en un multilateralisme.

La situació en què viu la humanitat és fruit d'un gran nombre d'injustícies i “perversions”.

1.1. La perversió de la democràcia i de la política

L'Estat Democràtic de Dret s'ha vist progressivament reemplaçat per un Estat de Dret Privat, reduït a un codi de regles que es legitimen pel seu bon funcionament. S'imposa, així, la racionalitat instrumental i la política es converteix en gerencial: en les democràcies actuals, els valors del mercat adquireixen un clar predomini amb les seves lleis, que han esdevingut pràcticament únic referent, car el model de conducta és el de les estratègies empresarials que es mouen pel benefici, deixant de banda altres valors indispensables per a la convivència, com ara la gratuïtat o el bé comú. D'aquesta manera, les exigències de la competitivitat s'imposen a persones i territoris⁷.

El procés de globalització és marcadament asimètric en un altre punt: s'ha produït una forta globalització econòmica i, en canvi, una tímida globalització política. Això genera un desequilibri que provoca que les lleis de l'economia i del mercat passin per davant de les regulacions dels estats i no trobin obstacles en regulacions internacionals, pràcticament inexistents. S'ha trencat d'aquesta manera l'equilibri entre Estat democràtic i mercat capitalista: avui ja no és l'Estat el que marca els límits als mercats, sinó que és el mercat global el que marca els límits a l'actuació de l'Estat. L'FMI, el BM, les Organitzacions de Cooperació i Desenvolupament Econòmic (OCDE), l'OMC elaboren els marcs polítics (l'ajust estructural) que després els governs locals han d'imposar a les seves respectives societats, pervertint-se, així, el sentit de la democràcia.

1.2. Les injustícies dels mercats financers

Un dels principals trets del capitalisme global és la lliure circulació de capitals, que és especulativa, inestable i generadora de crisis desastroses per als països pobres. Els mercats financers estan dominats pels grans capitals financers, la gran banca, els grans fons d'inversió. Treballen pels seus interessos, volent maximitzar la seva rendibilitat, sense tenir en compte les veritables necessitats dels països en vies de desenvolupament, que tenen una economia que depèn d'algun d'aquests mercats⁸.

1.3. Unes relacions econòmiques internacionals injustes

El lliure comerç, pilar fonamental de la globalització, no és una realitat per a tots: encara que els països en vies de desenvolupament hagin obert les seves economies als productes, tecnologies i capitals dels països desenvolupats, aquests últims actuen de forma proteccionista. El Nord ha liberalitzat tots els sectors que li convenen en el marc de l'OMC, però no els sectors que convenen als països en vies de desenvolupament, com per exemple el sector de l'agricultura. Per això, el comerç, en l'era de la globalització, és font de riquesa però al mateix temps exclou milions d'éssers humans que no poden competir en el mercat en condicions equitatives. A això hem d'afegir que el marcat accent neoliberal d'institucions com el BM, l'FMI i l'OMC ha trencat amb els seus orígens, que van ser keynesians. Per això aquestes institucions són percebudes com els braços executors de les

polítiques dels països rics i dels interessos de les grans transnacionals⁹.

1.4. El deteriorament del medi ambient i la generació de la injustícia ecològica mundial

La globalització neoliberal en tràmit està fent més profundes les agressions al medi ambient. Els diversos agents econòmics han tingut poc en compte les conseqüències ecològiques de la producció i el consum. Molts països rics consumeixen com si no hi hagués un demà. Malauradament, el pobre també segueix aquesta línia perillosa, ja que reivindica i assumeix el nostre model econòmic i les nostres pautes de consum.

La geografia del dany ambiental indica que els països rics contribueixen més al deteriorament del medi ambient, però són els països pobres els que pateixen més pèrdues de vides i riscos de salut derivats d'aquest deteriorament. El dany mediambiental i la preocupant disminució de la biodiversitat no només amenacen la capacitat de vida i d'alimentació dels habitants del planeta, també hipotequen la vida de generacions futures. Per això, els moviments socials ecologistes relacionen la protecció de la vida i la sostenibilitat del desenvolupament amb el tema de la justícia i parlen, així, de justícia mediambiental¹⁰. Afirmen que els diversos imperialismes i colonialismes han generat un enorme deute històric pel saqueig i espoli dels països del Sud, decisius per al procés d'acumulació i enriquiment de diversos països del Nord. Aquest deute es conegut com a Deute Ecològic.¹¹

1.5. La injustícia en el tracte de les diferents cultures

Resulta simplista la identificació unilateral entre globalització i homogeneïtzació cultural. Més aviat la globalització s'identifica amb un procés heterogeni i multidireccional on hi ha nexes entre el que és global i el que és local. Per tant, el procés no suprimeix les identitats, les reubica. Ara bé, l'amenaça per a les identitats culturals no hegemòniques prové de la introducció inexorable de la lògica del mercat mundial, també en la cultura. Això és particularment greu pel que fa a les identitats culturals sense capacitat política per intervenir en el procés. El perill està en el fet que apareguin llavors identitats reactives que de forma fins i tot violenta es resisteixin a la uniformitat cultural, proclamant la seva singularitat. És en aquest sentit que podem fer una lectura dels fonamentalismes com a tradicions acorralades.

Allò que es posa en joc és la suficiència i la idoneïtat dels mecanismes de democràcia liberal per fer front al repte de societats cada cop més multiculturals, en gran part a través dels fluxos migratoris¹². Perquè cal recordar que el reconeixement de les identitats és, en primer lloc i com a condició *sine qua non*, un problema de justícia entre grups, d'igualtat en l'accés al poder, a la presa de decisions i en la distribució de resultats i riquesa. El multiculturalisme planteja, doncs, problemes d'accés i participació política, econòmica i cultural dels diferents grups socials i, en particular, d'aquells que no aconsegueixen igual integració en la

distribució del poder i de la riquesa, a causa de la seva diferència cultural, real o presumpta.

1.6. Un desgovern global

Són nombrosos els àmbits en els quals l'Estat cedeix posicions a favor dels nous actors de la globalització. Són tots ells àmbits que exigeixen l'adopció de mesures que superin l'àmbit territorial estricte dels diversos estats, i que demanen accions concertades de caràcter transnacional. L'Estat-nació tradicional s'ha fet, com ja fa uns anys D. Bell: «massa petit per als problemes grans i massa gran per als problemes petits».

–L'Estat no pot ser lliurement determinat en el camp econòmic –i de retruc en el camp social–, ja que el seu futur es troba influït per la dinàmica imposada per l'economia mundial que tenen institucions com el BM, l'FMI, l'OMC, etc.

–Amb la introducció de les noves tecnologies, el poder estatal es mostra també incapaç de controlar els mitjans

d'informació i comunicació dels quals depèn l'opinió pública.

–Els estats tenen dificultats per afrontar realitats desterritorialitzades que sobrepassen els seus límits, com: la criminalitat organitzada, la seguretat mundial o els problemes relacionats amb l'ecologia i el medi ambient.

–Des del punt de vista jurídic internacional està guanyant força el concepte d'ingerència humanitària d'estats o grups d'estats dins l'àmbit territorial d'altres per preservar els drets humans. Cal esmentar també la creació d'un Tribunal o Cort Penal Internacional per jutjar crims contra la humanitat, que obre la porta a l'extraterritorialitat de certs delictes.

En la societat xarxa, els estats formen part d'un sistema més complex en el qual conviuen amb organitzacions interestatals i internacionals; aquesta diversificació del poder no ha fet sinó dificultar l'exigència de responsabilitats i de control efectiu del mateix poder. Davant d'aquest desgovern global, ens urgeix cercar formes de governar aquesta complexitat.

2. REPENSAR EL MÓN O LA CONSTRUCCIÓ DE LA CASA COMUNA

Sens dubte vivim un moment de crisi, un moment idoni per preguntar-se quin tipus de societat i de món volem construir. Moment, en definitiva, en el qual se'ns exigeix la lucidesa necessària per saber percebre les possibilitats emergents que podem trobar en la realitat present. Les crisis són, doncs, un toc d'atenció per canviar de rumb i edificar un món sobre unes altres bases.

El procés de globalització en curs no ha fet altra cosa que posar en evidència d'una forma nítida que tots estem situats dins d'una xarxa de relacions i que no hi ha una peça clau que faci funcionar el sistema, sinó moltes peces que han de ser considerades de forma complementària i simultània. Això vol dir que hem de defugir una caiguda en la temptació de buscar solucions fàcils, simplificadores dels problemes i reptes que tenim.

Per això la necessitat de cercar un nou paradigma per comprendre la realitat, una racionalitat diferent, trenada per les iniciatives, la cooperació, el sentit de la responsabilitat, la capacitat de relacionar unes coses i fenòmens amb els altres, i sobretot la capacitat de saber descobrir en tot moment l'emergència d'allò que és nou i, a la vegada, plausible. És el moment de ser lúcids i creativament agosarats.

2.1. Edificar el món sobre unes altres bases

Caldria posar en marxa quatre nous contractes socials¹³, pilars d'una nova concepció del govern de la globalització des d'una perspectiva democràtica. Aquests quatre contractes socials són: un contracte social per eradicar la pobresa; un contracte natural per conservar el medi ambient; un contracte cultural per aconseguir una educació per a tothom al llarg de tota la vida, i un contracte ètic que torni a donar sentit i perspectiva a l'aventura humana.

Per reeixir en aquesta empresa d'eradicar la pobresa severa, conservar el medi ambient i proveir d'educació a tothom, és important articular una nova arquitectura planetària que serveixi per governar amb justícia la globalització. Ens cal apostar per un sistema internacional consensuat, que defugui tot unilateralisme, amb xarxes de tractament de les grans qüestions mundials.

Però no n'hi ha prou amb la creació d'institucions i normes: adquireix vital importància l'àmbit dels valors. Cal tenir present que l'ètica proporciona referents, sentit i també es mostra del tot necessària per abordar el repte de repensar els models polítics, econòmics i socials que tenim.

Si les patologies que hem detectat en el nostre món fan referència a la desigualtat, al dany mediambiental i a la violència, si volem sobreviure ens cal treballar per trobar els antídots. I aquests antídots se'ns mostren amb una meridiana claredat: la justícia, un desenvolupament de veritat sostenible, una cultura de la pau que ajudi a gestionar i solucionar els conflictes.

2.1.1. Vers una nova concepció de la justícia

Ens cal tenir una visió més àmplia de la justícia, que pressuposi evidentment la justícia distributiva i també la commutativa, però que vagi més enllà. Una justícia que manifesti una actitud global de l'ésser humà en la seva relació amb ell mateix, amb els altres, tant persones com pobles, amb la natura i, si és creient, amb Déu. Una justícia que fecundi una llibertat concebuda com a "llibertat per a", no només com a "llibertat de", perquè si només es dona la segona, la llibertat personal acaba en desamor i en injustícia i, per això, cal una llibertat que només pot tenir realització plena en la seva dimensió social¹⁴.

2.1.2. Vers una nova concepció del desenvolupament

Quan el desenvolupament es defineix sols en termes de creixement econòmic genera una insana dependència destructiva en l'aprofitament de recursos naturals, que els països políticament i econòmicament forts porten a terme en els països pobres. Per això, hem de passar:

– Del benestar a la justícia. El treball per a una societat i un món més humans hauria de posar l'accent més en l'equitat i la justícia que en el benestar o fins i tot que en la qualitat de vida. És necessari que la lògica econòmica es posi al servei de l'home i de les seves necessitats reals, possibilitant-li ser en relació amb els altres. Ha arribat l'hora d'apostar per viure una "solidaritat ascendent", anomenada també "solidaritat per al reconeixement", que no consisteix a repartir entre "els menys iguals" l'exce-

dent dels “més iguals”, sinó a organitzar-ho tot des dels drets i les necessitats dels menys iguals, dels més febles.

– De la dependència d’unes zones del planeta a la vertadera interdependència. Si des de temps remots sempre hem funcionat de manera fragmentada, centrats en interessos i pràctiques individuals o practicant l’etnocentrisme, ja va sent hora d’aprofundir la trobada entre continents, cultures, religions, i així aprendre els uns dels altres. Tenim la necessitat d’introduir la redistribució, no ja de renda, sinó de recerca de la complementarietat d’esforços per fer del món la llar de tots, una casa comuna.

– Del consumisme incontrolat i depredador a una ètica del que és suficient o de la moderació. Les nostres societats estan sumides en la cultura de l’individualisme possessiu i d’un consumisme potenciat pels reclams publicitaris. S’imposa una moderació en el consum. Convé recordar les paraules de Gandhi: «Hem d’aprendre a viure més senzillament, perquè els altres senzillament puguin viure». Heus aquí el gran repte per al segle XXI, «la civilització no consisteix a multiplicar fins a l’infinít les necessitats humanes, sinó a limitar-les deliberadament al que és essencial».

– De la indiferència ecològica a la justícia ecològica. No es pot pensar el combat contra la desigualtat al marge de l’impacte que pot tenir en els equilibris ecològics: la justícia ecològica implica una relació adequada amb el medi ambient, i aquesta no es pot donar en un món injust. Urgeix promoure una ètica del suficient que ajudi a estar satisfets amb menys, així com avançar vers una cultura de la moderació i del límit.

2.1.3. Vers una justícia cultural global i de diàleg de civilitzacions

Ens és cada cop més necessari saber trobar l’equilibri entre democràcia i identitat cultural, drets humans i el dret a la diversitat cultural, considerat com a riquesa a compartir. I impulsar un diàleg de civilitzacions en igualtat, en el si del qual hauria de tenir un important protagonisme el diàleg interreligiós. Només així podrà salvaguardar-se de veritat la diversitat cultural. I a la vegada això ajudarà a viure amb densitat ètica i a impulsar una cultura de la solidaritat que vinculi la nostra vida a la dels altres.

2.1.4. De la cultura de la violència vers la cultura de la pau com a base d’una convivència justa i humana

Les estratègies de prevenció de conflictes haurien d’ocupar un lloc central en el fer d’organitzacions com l’ONU, i també estar presents cada cop més en la política i les relacions entre els diferents estats. De la mateixa manera, caldria esmerçar esforços en la construcció d’una pau positiva, més enllà de l’absència de conflictes armats, garant d’uns mínims existencials per a tots i del respecte als drets humans, amb la qual cosa el món guanyaria en seguretat. La no-violència és el veritable fonament de la vida comunitària i el medi més adequat per a la resolució dels conflictes.

2.2. Un nou ordre internacional alternatiu a l’actual

Transitar pels camins anteriors dóna lloc i exigeix un ordre internacional molt diferent del que s’ha anat perillo-

sament dissenyant d'ençà l'esfondrament del món bipolar, fruit de la Guerra Freda.

Aquest nou ordre mundial hauria de tenir els trets següents:

– Un ordre mundial que fomenti la pau i, per tant, un ordre que necessita unes societats que donin suport al foment de la pau i la resolució pacífica dels conflictes.

– Un ordre mundial ecològic, i per això necessita éssers humans sensibles davant de les necessitats dels altres, davant de la natura i de tot ésser viu.

– Un ordre mundial que tingui més de veritable Comunitat Mundial que de Societat Internacional, perquè s'aconsegueixi fixar un nucli de normes bàsiques acceptades per tots els actors de l'escena internacional, encaminades a aconseguir que tots els éssers humans gaudeixin dels mateixos drets fonamentals i d'unes condicions de vida dignes.

– Un ordre mundial plural que reconegui no sols el pluralisme ideològic, sinó també el pluralisme de cultures, tradicions i pobles, i que valori la riquesa que això comporta.

– Un ordre mundial fratern, on les societats i els pobles valorin en termes d'igualtat l'aportació de les dones, i es vagi superant el patriarcat present a les diverses cultures.

Tot això comporta una gran responsabilitat que exigeix dur a terme un nou paradigma d'entesa, de cooperació i d'integració política, econòmica i cultural. I per això és tan important posar les bases d'una nova arquitectura mundial capaç de governar la globalització tenint en compte tots aquests criteris¹⁵.

2.3. Globalitzar la democràcia per governar la globalització

La construcció d'una globalització alternativa només serà possible amb una nova arquitectura política de govern de la globalització que impulsi una justa i eficaç governabilitat mundial¹⁶.

Del que es tracta, en definitiva, és de globalitzar la democràcia, perquè no podem viure-la només "portes endins", si el món no està estructurat ni regit democràticament. Hauríem de construir un sistema de governació local¹⁷, concepte nou que s'ha posat de moda per fer referència a un sistema on allò que és global i allò que és local no resulta excloent, més aviat són dues cares de la mateixa moneda¹⁸. Ara bé, aquesta nova governació tampoc ha de ser una mera lliga o coalició d'estats, sinó un veritable poder d'abast mundial que, si és democràtic, ha de ser a la vegada descentralitzat i permeable a allò que és particular.

3. L'APORTACIO DE LES TRADICIONS RELIGIOSES

Entomar els reptes que tenim plantejats com a humanitat fa necessària la col·laboració de tots, sense excepcions. Si som part del problema, també som part de la solució; això ho hem de tenir clar. Una realitat tan complexa com la que tenim necessita cercar solucions que no poden ser fàcils sinó plenes de complexitat. Una part substancial d'aquesta complexitat ve donada per les diferents visions de la mateixa realitat: el nostre món és multicultural, amb éssers humans i pobles amb arrels, creences i paradigmes diferents. Davant la por i la inseguretat que causa aquesta diversitat, ens cal ser conscients que la diversitat cultural és l'única garantia de llibertat. Bo ens és recordar que «no és la llibertat allò que assegura la diversitat, sinó que és la diversitat allò que fa que la llibertat sigui plena de veritat».¹⁹

3.1. Per què cal comptar amb les religions?

Les religions tenen mala premsa! Parlem sovint de cultures, però quan del que es tracta és de parlar de religions en defugim, molt especialment quan hem de parlar de la seva projecció pública. Hi ha qui pensa que la identitat religiosa és una amenaça per a la convivència i la llibertat i és evident que existeix un

fanatisme religiós –no aliè, d'altra part, a cap de les tradicions²⁰– que es mostra clarament incompatible amb plantejaments democràtics. Però constatar-ho no ens ha de fer passar per alt la importància de les religions: són encara una de les formes d'identitat cultural més potents en el món i de les més capaces de mobilitzar les societats. Només per això es mereixen que els prestem atenció. El perill de caure en el fanatisme re-

ligiós no hauria de ser obstacle per valorar el paper positiu de les tradicions religioses en la cohesió social, així com la seva possibilitat de ser, en segons quins contextos, veritables agents de canvi social, en ajudar a fer emergir una cultura del dissens, tan important per transformar la realitat.

Cultures i religions, a més, no són realitats aïllades i independents. En tota societat humana es dona una interrelació entre elements culturals i religiosos. «Cada cultura és en si mateixa un univers que, això no obstant, no és tancat. Les cultures proporcionen a les religions el seu llenguatge i les religions ofereixen a cada cultura el seu significat essencial», ens diu la UNESCO²¹, i afegeix: «la pau no serà possible si no reconeixem el pluralisme i respectem la diversitat».

Per això, podem dir que les religions són fenòmens socioculturals. Totes les cultures posseeixen uns comportaments religiosos, que són com l'ànima de cadascuna d'elles. El fet religiós és quelcom que incumbeix a tots els membres d'un grup o d'una comunitat, independentment que siguin o no creients. I això és així perquè les religions són una part integrant de les cultures i les civilitzacions, sent el fet religiós quelcom inherent a les formes de pensament i als comportaments i pràctiques de l'ésser humà.

La religió és un fenomen cultural que proporciona al grup humà unes pautes mentals, uns valors, unes actituds i comportaments; és un fet social que sorgeix com a exteriorització del procés, mental i vital, col·lectiu, del grup. En aquest sentit podem dir que les tradi-

cions religioses formen part de les estructures socials que cada grup humà va creant. Des d'aquesta perspectiva, les religions s'han d'entendre, doncs, com a construcció social i d'aquí la seva transcendència pública, no només interior o de consciència.

És obvi, doncs, que no podem passar per alt el fet religiós i la seva concreció en les diferents tradicions. Per això, quan defensem la diversitat cultural cal que defensem també, sense reserves, la llibertat de creure en el fet religiós (o de no creure-hi). Només si ho fem així assegurarem de veritat la convivència, imprescindible per ser lliures, la cohesió social o l'ideal d'igualtat i, conseqüentment, la pau.

3.2. Ens cal una perspectiva espiritual

Així mateix, ens cal tenir en compte que els fòrums econòmics i socials mundials representen visions importants en ordre a construir un món més just²². Per solucionar els problemes que té plantejats la humanitat, urgeix també treballar des d'una perspectiva espiritual, basada en l'amor *àgape*, a fons perdut, i en la compassió universal. És la percepció de la unitat de totes les coses i la sacralitat que impregna l'existència allò que ens pot aportar la força necessària per reeixir en la nostra empresa de construir un altre món, edificat sobre unes altres bases.

Les religions no poden resoldre per si mateixes els problemes ecològics, econòmics, polítics i socials del nostre món, però sí que poden aconseguir allò que sols amb plantejaments econòmics, polítics i socials no es pot aconseguir:

un canvi de mentalitat, una *metànoia*, una transformació del cor humà mitjançant la conversió a una nova actitud vital que pugui concretar-se en nous estils de vida. Ens cal pensar les relacions humanes també des de la dimensió religiosa.

Del que es tracta és de crear una massa crítica que permeti establir nous paradigmes. És necessari fer emergir la consciència col·lectiva de la responsabilitat individual i substituir l'egoisme per l'altruisme, la competitivitat extrema per la cooperació, l'individualisme per la solidaritat, el consumisme per la senzillesa, el tenir pel ser, el materialisme per l'espiritualitat.

3.3. Un Déu de tots i de ningú

Encara que les tradicions religioses s'expressin mitjançant la saviesa, l'amor, la compassió i la vida de pietat, no són immunes a la bogeria, al pecat, a la maldat. Les institucions i tradicions religioses han donat i donen suport, de vegades, a sistemes d'opressió i exclusió o han funcionat i funcionen com a tals en el seu interior. Però, a l'hora de construir una convivència més humana, podríem assenyalar que les religions són les entranyes transcendents de les cultures i, com a transcendents, tenen la possibilitat d'anar més enllà de la pertinença, ja que afecten el sentit mateix de la vida. La religió ens ajudarà a conèixer i afrontar els nous reptes amb la condició que:

a) La religió es visqui com a experiència, en termes d'espiritualitat més que en termes de moral heterònoma²³,

tot i que l'actuació vers els altres, el comportament ètic, esdevé el test de qualitat de la pròpia vivència. Les diferents tradicions religioses constitueixen pròpiament una de les matrius del comportament ètic, el nucli de creences, disposicions, actituds, que donen unitat, identitat, sentit a les persones en la seva relació amb els altres, amb la realitat i amb Déu mateix. Les tradicions religioses són altament valuoses en la formació d'una ciutadania implicada en el quefer social, però perquè això sigui així cal que es visquin amb profunditat. Només així podran donar lloc a ètiques autònomes.

b) No es caigui en la temptació d'apropiar-se de l'Absolut, cercat per totes les religions, la qual cosa les perverteix, fent que la seva vocació universalista estigui permanentment amenaçada de convertir-se en totalitarisme. Llavors, en lloc d'oferir les religions com a oportunitat per a tothom, aquestes esdevenen domini sobre els altres. Es transformen així en ídols que reclouen i bloquegen el dinamisme de l'experiència personal, en comptes d'actuar com a icones del Misteri, que remetent sempre més enllà i obren l'ésser humà a una realitat que sempre està per desvetllar, mai posseïda, sinó més aviat per la qual cal deixar-se posseir²⁴.

3.4. Relligar, rellegir

La paraula religió prové de dues possibles fonts i ambdues fan referència nítida no sols a una experiència interior, sinó també a la relació de l'individu amb el grup humà²⁵. Prové de:

– *Religare*: relligar, que vol dir crear lligams, establir vincles; en primer lloc amb el que anomenem Déu, Realitat Última o Transcendent; en segon lloc, entre els éssers humans, i en tercer lloc amb el món i la natura. I en aquest sentit, cada religió integra creences (en relació a Déu), codis de comportament o vessant ètic (en relació al grup humà) i ritus (que posen en relació amb el món i la natura).

– *Relegere*: rellegir, interpretar el Misteri de Déu, el sentit de la vida i de la mort, el sentit de l'existència de cadascú, el perquè del mal, etc. Fan intel·ligible i assumible a escala humana el Misteri tot i que no poden de cap manera abastar-lo, perquè sempre resta més enllà de tota interpretació. I aquest rellegir el Misteri ens fa adonar del nexse profund amb un mateix i amb els altres, la natura i el cosmos sencer.

Les tradicions religioses són camins diversos per propiciar l'experiència de Déu i, viscudes a fons, com a experiència tenen en comú la transformació espiritual de les persones i la seva capacitat de generar *santedat*. Juguen un important paper en la cohesió de les societats i no a partir d'uns mínims sinó a partir d'uns màxims dinàmics, sempre que hi hagi al darrere l'experiència d'un Absolut immanipulable, inaprehensible. Totes elles consideren l'ésser humà com a valor absolut i l'obren al Misteri: fan experimentar el caràcter sagrat de la vida i la gratuïtat de saber-se do a entregar-se gratuïtament. En aquest sentit, doncs, ajuden a teixir una realitat no dual, en la qual hi ha una connexió misteriosa de tot amb tots, perquè hi ha un suport bàsic que ens impulsa a la co-

munió des de la diversitat. I també treballen per l'alliberament i descentrament del jo, conduint a una empatia amb l'altre: l'experiència religiosa, si és autèntica, mai no és individualista, sinó relacional.

Per això, les diferents tradicions religioses poden afavorir avui la revisió del procés globalitzador perquè sigui favorable a tot ésser humà, ens ajuden a caminar vers el territori del que és col·lectiu, on s'inicia realment la humanització. En el seu nucli experiencial hi ha el descobrir-se en comunió amb aquesta Realitat que ens desborda i que a la vegada és immanent a nosaltres, realitat que ens dóna sentit i ens possibilita realment ser. Les religions poden, doncs, facilitar-nos el fet de viure la dialèctica entre unitat i diversitat, globalitat i identitat.

3.5. Repensar la laïcitat

En el món de la globalització, en societats cada cop més multiculturalment i, per tant, amb més pluralitat religiosa en el seu si, tot aquest pluralisme cosmovisional empeny les societats democràtiques a entrar inexorablement en la lògica del pluralisme no sols ideològic sinó també cultural. I en aquest context, l'ideal laic ja no pot ser la neutralitat ni la indiferència, sinó el reconeixement de les tradicions religioses com a savieses que, enriquint-se les unes a les altres, fan emergir allò que és veritablement humà.

Per això, davant d'un laïcisme que vol reduir la religió a un sentiment íntim i privat de les persones i que intenta amagar la seva dimensió social, cal

proclamar la necessitat de normalitzar el fet religiós, assumint la seva existència i el caràcter públic de la seva projecció. En aquest sentit, cal tenir clara la distinció entre la religiositat, entesa com a trobada personal amb Déu, i la religió, entesa com un fet comunitari. Tenim plantejat el repte de viure la laïcitat en l'interior del pluralisme cultural, i repensar-la com a laïcitat intercultural, cosa que porta a recrear la forma de presència pública del fet religiós²⁶.

Dins d'un perfecte joc democràtic, les tradicions religioses poden ajudar a la promoció de valors en la societat civil i també en les estructures polítiques. Les religions són factors importants en la construcció de la vida social i poden aportar el seu ajut en la creació d'una cultura cívica i en la formulació d'una nova moral pública dins dels diferents països; també poden ser considerades factors importants per ajudar a una governabilitat mundial amb justícia.

D'una manera o d'una altra, la religió respon les grans qüestions fonamentals de l'ésser humà: les preguntes sobre l'amor i el sofriment, la culpa i el perdó, la vida i la mort. L'ésser humà apareix en el centre de totes les religions i en totes elles és enaltit amb una dignitat sense igual. Per això podem dir que les tradicions religioses han vehiculat la dignitat i el respecte absolut a l'ésser humà. Cal fer justícia a les religions, no desfigurar-les²⁷.

3.6. Proposta d'una ètica mundial

Es fa cada cop més evident la necessitat de governar tota aquesta complexitat creixent. Per això, la importància d'or-

ganitzar un espai públic transnacional que ajudi a fer viable la democratització de les relacions internacionals i la construcció d'unes bases sòlides per a una governabilitat mundial. Espai on les principals tradicions religioses puguin mantenir un diàleg fecund entre elles i amb altres actors sobre problemes comuns de la humanitat. Espai públic, en definitiva, amb capacitat d'influir en el procés de presa de decisions sobre qüestions globals i on es pugui generar una ètica comuna. En un món tan complex com l'actual, totes les veus han de ser escoltades; la presa de decisions no pot quedar reduïda a la representació dels governs dels estats. Avui més que mai, és necessari exercir la corresponsabilitat entre tots els actors de l'escena mundial. En aquest sentit, bo és tenir present:

3.6.1. La necessitat d'uns estàndards ètics mínims a escala planetària

Acord sobre uns estàndards ètics mínims que ajudin a orientar i regular les nostres relacions interpersonals i les relacions a escala planetària entre pobles i cultures. Sense aquests estàndards mínims, la governació de la globalització perquè vagin arribant els beneficis a tothom no és més que pura entelèquia.

Arribats a aquest punt de la nostra exposició és obligat parlar del treball que ja des de fa temps estan realitzant diferents col·lectius de diversa procedència i que van en aquesta direcció. Menció especial mereix la labor realitzada pel teòleg Hans Küng, que parteix de la base següent:

– No hi pot haver pau entre les nacions sense pau entre les religions.

– No hi pot haver pau entre les religions sense diàleg entre les religions.

– No hi pot haver diàleg entre les religions sense unes normes ètiques universals.

– No hi pot haver supervivència per al nostre planeta sense una ètica de caràcter universal, mundial²⁸.

El 1993, en el II Parlament de les Religions del Món celebrat a Chicago, sortí a la llum pública la *Declaració vers una ètica mundial*, l'autor de la qual va ser precisament Hans Küng²⁹, on es va formular un catàleg de normes ètiques universals basat en els preceptes bàsics de les grans religions i sistemes ètics no religiosos. Davant la complexitat dels reptes a afrontar i la necessitat de fer efectiva la corresponsabilitat des dels diferents fronts, la *Declaració* parteix del fet que de la capacitat de mobilització i motivació de les religions pot emergir una gran esperança per al món, a partir d'una cooperació mundial de totes elles, que es concreti en criteris que constitueixen la base d'una "ètica mundial". Precisament aquests criteris de comportament humà presents en les diferents tradicions religioses són allò que donaria la cohesió necessària i uniria tots els pobles i cultures per afrontar nous reptes planetaris i, a la vegada, la condició de possibilitat d'un ordre mundial perdurable en el temps.

Així, Hans Küng transforma la religió, o més precisament, l'indispensable diàleg interreligiós en un *ethos* universal que no vol dir, però, una ètica uniforme per a tots, quan parla d'ètica mundial es refereix a un consens social bàsic

en relació a determinats valors, drets i deures fonamentals; consens que ha de ser compartit per tots els grups socials, per creients i no creients, pels membres de les diferents nacions, religions, filosofies i concepcions del món. En altres paraules, aquest consens social, que un sistema democràtic no ha d'imposar sinó pressuposar, no consisteix en un sistema ètic comú, sinó una actitud ètica comuna, és a dir, un *ethos* –manera de comportar-se– d'humanitat, que no és una nova ideologia o superestructura, sinó que enllaça entre si els recursos religiós-filosòfics comuns ja existents de la humanitat, sense imposar-los per llei des de fora sinó interioritzant-los de manera conscient.

3.6.2. *Dos principis i quatre normes*

No sols el Parlament de les Religions del Món, sinó també l'ONU ha assumit ja com a principis fonamentals, com a base per a una ètica mundial, que:

– *Tot ésser humà ha de ser tractat de manera humana*: cal respectar la vida i la dignitat humana, la individualitat i la diferència.

– *Allò que no vols que et facin els altres, no els ho facis tu*. Tots som responsables d'allò que realitzem, de totes les nostres decisions, actuacions i negligències, perquè totes elles tenen les seves conseqüències.

Aquests dos principis han de constituir una norma inamovible i incondicional per a tots, família, agrupacions socials, tota classe de races, nacions i religions. I sobre aquesta base cal garantir quatre normes indiscutibles:

– El compromís a favor d’una cultura de la no-violència i del respecte a tota vida («no mataràs»).

– El compromís a favor d’una cultura de la solidaritat i d’un ordre econòmic just («no robaràs»).

– El compromís a favor d’una cultura de la tolerància i d’una vida veraç i un estil de vida honrat («no mentiràs»).

– El compromís a favor d’una cultura d’igualtat, de companyonia entre home i dona («no cometràs adulteri»).

3.6.3. Les insuficiències d’un consens sobre els mínims per afrontar els reptes que tenim plantejats com a humanitat

Aquests mínims ètics, comentats en el punt anterior, es fan necessaris per poder legislar sobre problemes que afecten tota la humanitat i per governar la complexitat de la globalització. Perquè aquests irrenunciables ètics ens remetent a la necessitat d’una autoritat mundial que vetlli pel seu compliment.

Però el problema que presenta tota ètica de mínims, també mundial, sorgida aquesta del consens social bàsic aportat per les tradicions religioses, és determinar la manera d’arribar a definir aquests mínims de manera que puguin ser acceptats per totes les cultures i sistemes ètics. La base participativa per elaborar aquest consens esdevé, així, un element clau.

És evident que com més àmplia sigui la participació, més legitimació tindrà la proposta. Però, a la vegada, si és molt àmplia, més difícil serà el consens. Llavors, el resultat serà sempre de continguts excessivament genèrics, abs-

tractes, amb la finalitat d’incloure totes les sensibilitats³⁰. A l’hora de concretar-se posteriorment en legislació, podrà ser interpretada de diverses maneres, segons els paràmetres culturals en joc: o bé es decantarà per una legislació que sigui adient als plantejaments d’un determinat grup, país, nació, civilització, segons la correlació de forces present en la governació de l’escenari mundial, o bé el consens a què es podrà arribar per al text legislatiu concret serà tan mínim que resultarà insuficient i poc operatiu per fer front als reptes que tenim com a humanitat. Per altra banda, en l’obtenció del consens es planteja també la qüestió de les condicions d’igualtat entre els interlocutors, qüestió aquesta impossible d’aconseguir en un món tan desigual³¹.

Un altre punt dèbil és que una ètica mínima pot donar lloc a una mentalitat de mínims, normativista, quan el que es necessita avui és poder anar, de forma voluntària, més enllà dels mínims, perquè sols amb el compliment d’aquest no n’hi ha prou per solucionar moltes de les problemàtiques actuals. En realitat, fins i tot perquè aquests mínims arribin a complir-se, és necessari que els individus visquin personalment ètiques de màxims.

3.7. Apostar per la diversitat al voltant de grans problemàtiques

De forma paral·lela i complementària a l’ètica de mínims, caldria propiciar que davant d’una problemàtica comuna que afecta tota la humanitat es pogués desvetllar tot el potencial que les diferents tradicions religioses i culturals porten

dintre. Es tractaria d'actuar no tant pensant en allò que les uneix a totes, com operant des de la diversitat que les diferencia.

És evident que hi ha valors i pràctiques que no són traduïbles a una singularitat global però que poden ser viscuts de forma sinèrgica, en funció de la participació en la solució de problemes comuns, vigilant de no propiciar l'hegemonia global d'algun model o visió de la realitat, per no caure en l'etnocentrisme.

Caldria engegar, doncs, un intent multidimensional i global de complementarietat entre la unitat (ètica de mínims comuna) i la diversitat (aspectes diferencials de cada tradició). Seria aquesta una forma d'alliberar tota l'energia creativa i transformadora que contenen les diferents tradicions religioses –i també les diferents cultures en la seva globalitat– perquè la poguessin abocar en la recerca de formes d'entomar els nous reptes.

3.8. Quina pot ser la contribució de les religions a la governabilitat mundial?

Tenint en compte que la nostra societat i el nostre món no poden canviar cap a millor si abans no canviem la mentalitat dels individus, i que les tradicions religioses estan en una situació privilegiada perquè això pugui anar esdevenint cada cop més una realitat, podem apuntar, sense ànim de ser exhaustius, quina pot ser l'aportació religiosa al fet de conviure en societat.

Així, les tradicions religioses poden ajudar a:

3.8.1. Educar en les actituds ètiques democràtiques fonamentals

Les religions poden contribuir eficaçment a construir una cultura cívica i democràtica. La construcció d'una societat democràtica té molt a veure amb “tenir cura” de la recuperació del concepte de *bé comú*, amb tot el que comporta i amb prestar atenció a les necessitats dels altres, a les necessitats reals dels conciutadans³². Pensem, per exemple, en el treball de purificació interior, d'autocontrol, disciplina i descentrament d'un mateix que les tradicions religioses fan amb els éssers humans, i que els capacita per “estar presents” a la realitat, és a dir, per estar activament on cadascú està, per viure l'ara i l'aquí del present amb fondària. Un esment especial ens mereix quelcom tan important com l'educació de la mirada, un dels fruits de la vivència religiosa.

Aquesta capacitat d'atenció és una categoria religiosa que està especialment present en el budisme zen i en el cristianisme. L'educació de la mirada afavoreix l'engedada, per part dels dirigents polítics, d'una nova política més sensible al bé comú que posi en primer lloc a l'ésser humà i estigui al seu servei, i també ajuda a lluitar contra la no implicació política i social i la baixa capacitat de convivència, un altre mal del nostre món.

Les tradicions religioses tenen també la seva aportació específica a fer davant la necessitat de passar d'una llibertat individualista a una llibertat que, per amor, es fa responsable. El subjecte moral –individual o col·lectiu– només pot construir-se en el trobament amb l'altre i, per això, podem afirmar que l'ètica,

lloc de trobada d'un jo amb un tu, és el fonament de la llibertat que es fa responsable.³³

3.8.2. Educar en el consum responsable

Així mateix, podem constatar que sense tenir cura de la “mirada”, sense “educar” l’atenció, és impossible superar la major forma de “distracció” col·lectiva en la civilització occidental: el centrament en el consumisme i en els diners. Ens cal evitar el predomini de les relacions comercials en les accions socials, predomini cosificador de la realitat pel fet de reduir a mer objecte o mercaderia tot allò que és humà i que ha penetrat en totes les esferes de la vida³⁴.

El sistema de valors consumista se centra, doncs, en el posseir, el gaudir, el guanyar, l’assolir l’èxit, l’aparentar davant dels altres per no ser menys que ells, i tot això ens introdueix en la societat de la simulació i l’ostentació, alimentada pels mitjans de comunicació que perverteixen el desig i converteixen la necessària autonomia personal en acceptació cega d’opinions estranyes (viure al dictat de la moda)³⁵. És precisament darrere de l’estímul del consum on es juga el model de vida i de persona.

El desig de tenir genera una actitud cognoscitiva, ja que la realitat és vista des del punt de vista de l’interès possessiu. Tot és contemplat com un objecte que es pot posseir i tot queda referit a la utilitat i l’interès.

Per això no té res d’estrany que el subjecte consumista sigui un subjecte explotador i espoliador de la natura i

dels altres, ja es tracti d’individus, nacions o col·lectius, en desconèixer el valor de l’altre en si mateix i només veure’l a partir de la utilitat o satisfacció que li pot proporcionar³⁶. Davant d’aquesta exacerbació de l’individualisme egocèntric, les tradicions religioses poden aportar llur saviesa en la contenció del desig i en una major sobrietat de vida.

3.8.3. Afavorir el diàleg a tots nivells

Les religions ens capaciten per al diàleg i l’escolta, una qüestió, aquesta, que és bàsica si volem assolir un consens fonamental a partir de valors comuns, opinions i normes reconegudes per tots els éssers humans en el si de les seves respectives tradicions culturals i religioses. Per això resulta cada cop més indispensable i urgent la creació d’espais nacionals i també transnacionals on la diversitat cultural i religiosa pugui dialogar per arribar a aquest consens.

El diàleg s’ha de propiciar en tots els àmbits, en l’àmbit cultural i també en l’àmbit interreligiós, entre les diferents tradicions religioses i entre aquestes i les tradicions laiques³⁷.

En aquest sentit, cal tenir present que, per poder parlar de manera col·lectiva i amb autoritat moral, les tradicions religioses han de saber discernir els seus valors comuns. Aquest món únic necessita un tarannà fonamental, però en ser tan plural certament allò que no necessita és una religió o un ideal unitari, uniforme per a tots, ja que seria una pèrdua de riquesa i potencialitats.

3.9. Els dos grans àmbits d'aportació de les tradicions religioses

3.9.1. La construcció d'una cultura del tenir cura i del respecte vers l'ésser humà i el seu hàbitat

Les tradicions religioses poden realitzar valuoses aportacions en la construcció d'una cultura del tenir cura i del respecte per l'ésser humà i del seu hàbitat natural, ja que pot capacitar els éssers humans per a l'autodomini i per al descentrament, dues actituds bàsiques en la construcció d'una ètica de la justa mesura entre l'excés consumista del Nord i l'extrema pobresa del Sud³⁸. En aquest sentit també és necessari subratllar les aportacions dels corrents de l'anomenat *decreixement*; aquests neguen que la justícia social es pugui assolir amb una economia basada en el creixement exponencial i la desmesura. No es tracta, doncs, ni d'un estat estacionari ni d'un plantejament regressiu, sinó d'un veritable nou paradigma de post desenvolupament en constituir una crítica radical al "desenvolupisme"³⁹.

La crisi ecològica que estem patint pot ser ocasió propícia per fer l'aprenentatge a viure d'una altra manera, tot recuperant aquesta justa mesura que reclama també la *Carta de la Terra*, declaració de principis ètics fonamentals i principis pràctics que té per objectiu esdevenir codi universal de conducta per guiar les persones i les nacions vers un desenvolupament sostenible⁴⁰.

La pròpia globalització ens ha fet prendre una renovada consciència que formem part d'una mateixa espècie que comparteix, per altra banda, una matei-

xa biosfera. I aquí es posa en joc un altre aspecte important que les religions poden ajudar a desenvolupar; tenir cura de l'ésser humà i de l'ecosistema per evitar l'excés de consum i la destrucció de l'entorn. La crisi social que patim està íntimament lligada a la crisi ecològica, ambdues malmeten la nostra casa comuna, la Terra, obren la porta a la destrucció dels ecosistemes i fan impossible la convivència. Ambdues tenen una mateixa arrel: «la crisi de la sensibilitat i de la mirada dels humans»⁴¹.

És del diàleg entre les diferents tradicions culturals i religioses d'on pot provenir l'antídoto contra l'ansia devoradora de la civilització occidental. Orient té molt a dir-nos i a ensenyar-nos en aquest aspecte de tenir cura i respecte per tota la Creació i en el control de les necessitats supèrflues. No hem d'oblidar que les tradicions religioses orientals (hinduisme, budisme, i també religions indígenes) posen l'accent en l'harmonia de l'ésser humà i la natura, mentre que les religions de tradició semítica (judaisme, cristianisme i islam) el posen en l'ésser humà i tendeixen a imposar el seu control sobre la natura. Les religions i cultures orientals tenen una visió més holística i equiparen l'ésser humà a la resta d'éssers vius, accentuant l'harmonia i l'equilibri.

Si fer política és tenir cura del poble i de les seves necessitats i realitzar això és fer justícia⁴², podem comprendre la importància i el paper de les dones en aquesta construcció de nous paradigmes, així com les sensibilitats que ha d'incorporar una nova manera de fer política. Aquest tenir cura femení entronca perfectament amb la compassió tan

típica de les tradicions religioses orientals, però també amb el Déu compassiu i benigne amb entranyes de misericòrdia de qui parla l'Antic Testament, i amb la manera de ser i fer de Jesús de Natzaret.

Cal que la humanitat s'aliï per tenir cura de la Terra i els uns dels altres. El que pot fer viable aquesta aliança és precisament la sostenibilitat i el tenir cura, és a dir, tenir un capteniment benèvol, respectuós i no agressiu envers la natura que «ens permeti regenerar el que és devastat i atendre gelosament el que encara queda de la natura de la qual formem part i amb la qual compartim un destí comú»⁴³.

3.9.2. La construcció d'una cultura de la pau

En un món tan ple de violència, ens urgeix fer passes vers una cultura de la no-violència activa, capaç de transformar les estructures generadores de violència. En aquest àmbit també les tradicions religioses poden aportar la seva valuosa saviesa, perquè per superar la violència cal anar al cor de l'ésser humà per pacificar-lo i que així esdevingui pacificador en les relacions interpersonals i socials. El conreu de l'espiritualitat és font de persones amb llibertat interior, quelcom imprescindible si volem assumir actituds de no-violència activa, que impliquen un important treball anterior.

La solució dels problemes de la humanitat i del planeta passen per propi-

ciar i privilegiar la fraternitat, íntimament relacionada amb la pau. Per això la importància d'una experiència espiritual arrelada en els missatges de fraternitat de totes les tradicions religioses, símbol de la unió on som convocats per Aquell qui és la Font de tota Vida. En aquest sentit, la religió expressa alguns dels més profunds sentiments i sensibilitats dels individus i de les comunitats; ara bé, alhora és portadora d'una profunda memòria històrica i sovint apel·la a solidaritats confessionals sense sentit crític. Les relacions entre les tradicions religioses i el diàleg interreligiós tenen per objecte evitar aquest mal ús de la religió i donar oportunitats als creients de ser agents de guarició i reconciliació. L'anhel de pau és un component molt important de la dimensió espiritual en totes les tradicions religioses.

El foment d'una cultura de la pau està estretament enllaçat amb l'aposta per la solidaritat, tan necessària en un món dividit, desigual i fragmentat com el d'avui i en el marc d'una globalització tan asimètrica. Així mateix, també té a veure amb la construcció de ponts que enderroquin els murs de les nostres cultures i de les nostres tradicions i les facin més permeables, perquè tots som veïns en una aldea global i hem de conviure pacíficament si volem reeixir com a humanitat. Per això cal recórrer el camí de la por vers la confiança. Perquè la por és una consellera dolenta i genera afirmacions identitàries que exclouen els de fora.

El diàleg entre les diferents tradicions religioses i també amb les tradicions laiques se'ns mostra avui necessari i urgent per trencar estereotips i no criminalitzar el desconegut. Les migracions econòmiques han fet i estan fent que moltes persones de diferents religions convisquin en la societat i això pot ser viscut com una oportunitat, i no com un problema, per promoure un coneixement més profund de les altres religions que redunda en benefici de l'aprofundiment en la pròpia. La humanitat ha d'aprendre a viure identitats relacionals en comptes de tancar-se en identitats aïllades. D'altra part, és més important que mai esforçar-se a escala mundial per impedir la polarització entre comunitats religioses. El compromís interreligiós en els conflictes pot ser una contribució essencial en la construcció de la pau i en la reconciliació on el conflicte hagi esclatat. Construir la pau amb justícia ha de convertir-se en una estratègia mundial per part de tothom, perquè el destí d'uns és el destí de tots.

Les tradicions religioses poden interpel·lar-se, enriquir-se, fecundar-se recíprocament, ajudar-se a caminar des dels últims i amb els últims, des de l'austeritat solidària capaç de contenir els desitjos possessius de l'ésser humà, fent possible, així, la construcció d'una terra de tots. Les trobades amb altres tradicions ajuden a prendre consciència del significat d'una humanitat comuna "davant de Déu", companys tots en la recerca de la plenitud de la Veritat.

1. Ricardo PETRELLA, «La desposesión del Estado», a *Le Monde Diplomatique*, 29-IX-1999.
2. Andreu MARQUÉS, *Contribució a una crítica filosòfica de l'economicisme*, lliçó inaugural del curs acadèmic 2000-2001, Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, 2000, pàg. 53.
3. M. Dolors OLLER I SALA, *Un futur per a la democràcia. Una democràcia per a la governabilitat mundial*, Barcelona, Cristianisme i Justícia (Quadern 115), 2002. També, Gurutz JÁUREGUL, *La democràcia planetària*, Oviedo, Ediciones Nobel, 2000, pàg. 60.
4. Integrada per ONGs de gran envergadura, des de Greenpeace, Amnistia Internacional o Intermón-Oxfam a, per exemple, World Wild Life-ADENA. També formen part de la societat civil mundial les noves elits il·lustrades internacionals, integrades per polítics, funcionaris civils, empresaris, executius, experts, etc., que es mouen en el marc d'organismes intergovernamentals.
5. És un escàndol que 225 persones posseïxin una riquesa superior als recursos econòmics anuals de 2.600 milions d'éssers humans dels països pobres. O el fet que la fortuna de sols tres persones superi el PIB dels 48 països més pobres del món, en els quals viuen 600 milions de persones.
6. Tot sembla indicar que els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (ODM) –eradicar la pobresa extrema i la fam; aconseguir l'ensenyament primari universal; promoure la igualtat entre els gèneres i l'autonomia de la dona; reduir la mortalitat infantil; millorar la salut materna; combatre el VIH/SIDA, el paludisme i altres malalties; garantir la sostenibilitat del medi ambient; fomentar una Associació Mundial per al Desenvolupament– a què es van comprometre els 191 estats membres de les Nacions Unides, així com les institucions de desenvolupament més importants del món, en l'Assemblea General que es va celebrar el setembre del 2000, no es podran aconseguir per a la data prevista, el 2015, si segueix la tendència actual. El darrer Informe sobre Desenvolupament Humà (PNUD 2006) assenyala que 1.200 milions de persones viuen en el món amb menys d'un dòlar diari.
7. L'hegemonia de les polítiques neoliberals ha fet que, en el terreny ideològic, es consideri

- avui com a única possibilitat realista allò que defensen les dïtes polítiques, imposant-se d'aquesta manera l'anomenat pensament únic que justifica l'estatu quo i reforça, de fet, les grans empreses transnacionals. Vegeu, al respecte, M. Dolors OLLER I SALA, «Democràcia: present obscur, futur possible», a José SOLS, J. I. GONZÁLEZ FAUS i altres, *Aldea global, justícia parcial*, Barcelona, Centre d'Estudis Cristianisme i Justícia, 2003; també, de la mateixa autora, *Un futur per a la democràcia...*
8. L'economia global, que depèn en última instància dels mercats financers, ha provocat crisis greus en importants zones del planeta (Mèxic, 1994; Indonèsia, 1977), cosa que planteja la necessitat urgent de regular el capitalisme global a fi de posar els mercats financers al servei del creixement econòmic dels països del Sud.
  9. Vegeu Joseph E. STIGLITZ, *El malestar en la globalización*, Madrid, Taurus, 2002; i també Toni COMÍN, *Autoritat mundial per a un lideratge planetari*, Barcelona, Cristianisme i Justícia (Quadern 134), 2005.
  10. A principi de febrer de l'any 2007, s'ha presentat l'Informe d'Avaluació del Panel Intergovernamental sobre Canvi Climàtic (IPCC) creat per les Nacions Unides. Els experts, corroborant anteriors estudis, certifiquen l'amenaça que cau sobre el planeta deguda a un canvi climàtic que es ja irreversible i que en bona part és obra de l'home.
  11. Als darrers anys, l'ecologisme dels pobres, sorgit a nombrosos països del Sud al voltant de conflictes relacionats amb la comunicació i el subministrament d'aigua, la defensa de boscos, selves i rius davant la penetració de les grans transnacionals del petroli, gas, mineria, fusta, etc., ha convertit la reclamació del dit deute en una proposta central dels Moviments de justícia global.
  12. Vegeu, al respecte, M. Dolors OLLER I SALA, «Identitats col·lectives i idolatria: l'absolutització d'allò que ens fa ser», dins José I. GONZÁLEZ FAUS i altres, *Idolatries d'Occident*, Barcelona, Centre d'Estudis Cristianisme i Justícia, 2004.
  13. Federico MAYOR ZARAGOZA, Jérôme BINDÉ, *Un món nou*, Barcelona, Centre Unesco de Catalunya, 2007, pàg. 27 i ss.
  14. Els moviments del Fòrum de Porto Alegre lluiten per una globalització alternativa; consideren que el patrimoni comú de la humanitat està constituït per un conjunt de béns universals que de cap manera poden ser mercantilitzats, privatitzats. Això ens recorda el gravamen social que pesa sobre la propietat segons la Doctrina Social de l'Església, i que es fonamenta en l'experiència que sols Déu és el veritable propietari dels béns d'aquest món, i nosaltres som els seus administradors i els béns han d'arribar a tota la humanitat.
  15. Vegeu, entre altres, Arcadi OLIVERAS, *Un altre món*, Barcelona, Editorial Angle, 2006, on l'autor considera que no només un altre món és possible, sinó també necessari davant les injustícies socials i la degradació ambiental.
  16. Vegeu Gurutz JÁUREGUI, *La democràcia en la encrucijada*, Barcelona, Anagrama, 1994.
  17. Hem de conjugar, doncs, els processos i les experiències locals –les del nostre entorn– amb les anàlisis i les incidències globals.
  18. És així com es podria posar fre al perillós unilateralisme que s'ha obert pas d'ençà la caiguda del mur de Berlín, que consagra la força d'una potencia hegemònica, els EUA, en un sistema clarament unipolar.
  19. Agustí COLOMINES I COMPANYS, «Religions i diversitat, una de les formes d'identitat cultural més potents del món», *Avui*.
  20. Tot allò que és humà, fins i tot el que és més excels, es pot pervertir. Per això la necessitat de no absolutitzar res.
  21. Declaració sobre el paper de la religió en la promoció d'una cultura de la pau (1994).
  22. Per a les reformes urgents i a la vegada plausibles que es poden fer, vegeu, per exemple M. Dolors OLLER I SALA, «Por una gobernabilidad mundial con justicia», en *Repensar la Igualdad y la desigualdad social*, València, Frontera pastoral misionera, oct-dic. 2005.
  23. Avui podem constatar que en les societats del Primer Món es valora la qüestió religiosa en termes més existencials, més enllà de les ins-

- titudions i els dogmes i això, en aquest sentit, és esperançador.
24. Xavier MELLONI, *Els cecs i l'elefant. El diàleg interreligiós*, Barcelona, Cristianisme i Justícia (Quadern 97), Barcelona, 2000, pàg. 6-8. Així mateix, pot consultar-se OLLER, «Identitats col·lectives...», pàg. 104-105, 108-109.
  25. Hem tret la distinció de Xavier MELLONI, «El Diàleg Interreligiós» a *Recerca* (Barcelona), 33 (novembre, 2004), Framenors Caputxins de Catalunya i Balears, pàg. 10 i seg.
  26. Avui, la laïcitat es troba en una cruïlla: o es transforma o no podrà entomar els nous reptes que se li presenten mantenint el caràcter emancipador originari que, de fet, ha anat perdent a mesura que el sistema sociopolític i econòmic ha anat evolucionant. Caldria, doncs, repensar-la com a laïcitat intercultural, concebuda com una laïcitat incloent, pàtria comuna del pluralisme, que descobreixi que també l'esfera política necessita una responsabilitat moral, que neix a l'interior del cor de cada persona i que per als creients te molt a veure amb el Transcendent. Cal tenir en compte, per exemple, que en privatitzar-se la fe cristiana es perverteix i perd la seva capacitat d'unir les persones i de generar fraternitat.
  27. En aquest sentit, els fonamentalismes són una perversió de les religions. En aquests fonamentalismes, l'ésser humà és considerat com un instrument, no una finalitat en si mateix.
  28. Hans KÜNG, *Projecte d'una ètica mundial*, Barcelona, Planeta-De Agostini, 2004, pàg. 9.
  29. La *declaració* va ser preparada a Tubinga i fou presentada a Chicago per un comitè de redacció del *Consell del Parlament de les Religions del Món*. Allí s'hi afegí una introducció elaborada a partir de la *Declaració*, a fi d'oferir-ne un breu resum per fer-la conèixer (<http://www.audir.org>); també, Hans KÜNG i Karl-Josef KUSCHEL (ed.), *Declaración del Parlamento de las Religiones del mundo*, Barcelona, Trotta, 1994.
  30. Al contrari, si participen pocs en el consens, el diàleg serà més fàcil i també ho serà posar-se d'acord, però els acords a què s'arribi seran sempre parcials, perquè respondran només al pensament de determinats grups culturals.
  31. Sobre la necessitat d'una ètica comuna o mínima de caràcter global i els seus punts febles, vegeu Joan CARRERA CARRERA, «Món global, ètica global» dins SOLS, *Aldea global...*, pàg. 146-152.
  32. Robert BELLAH, *The Good Society*, New York Vintage Books, 1992, pàg. 254, citat per Pedro CODURAS, *Discipulos y ciudadanos*, Barcelona, Cristianisme i Justícia (Quadern 68), 1995, pàg. 4.
  33. Tal com assenyala Paul Ricoeur, citat per Juan M. ARTADI, *Razón económica y razón ética*, Madrid-Santander, Cuadernos Fe y Secularidad, 1990, pàg. 17.
  34. MARQUÉS, *Contribució...*, pàg. 26; Vegeu també, Juan CUETO, *La sociedad de consumo de masas*, Barcelona, Salvat, 1981.
  35. Podríem dir que a l'ésser humà se'l considera «nascut per consumir» en «el gran magatzem de la societat»; vegeu en aquest sentit, J. M. MARDONES i Rafael AGUIRRE, «El hombre y la Sociedad de consumo ante el juicio del Evangelio», *Aquí y Ahora* (Santander), 1 (1989), pàg. 9.
  36. Aquesta visió possessiva del món esdevé així la manera "natural" de viure i relacionar-se en la societat consumista. Vegeu MARDONES i AGUIRRE, «El hombre...», pàg. 9-11.
  37. El diàleg interreligiós ha d'adoptar diverses formes: així, diàleg de la vida, colze a colze, cooperant persones de diferents religions en una tasca comuna; diàleg entre les diferents teologies, diàleg entre les diferents experiències religioses...
  38. Vegeu Ramón ALCOBERRO, «Leonardo Boff: Una Ecología de l'Alliberament per al tercer mil·lenni», a *USERDA* (Suplement d'*El Triangle*), març 2006.
  39. Vegeu en aquest sentit l'article de Santiago VILANOVA, «Decreixement o caos», al diari *Avui*, 9-XII-2006. Consulteu també el web www.unasolaterra.org.
  40. Els principis de la *Carta de la Terra* reflecteixen consultes internacionals fetes durant un llarg període de temps, amb aportacions i debat d'ONG, grups comunitaris, societats professionals, experts internacionals en diversos camps, etc. El text va començar a gestar-se a la Cimera de Río de Janeiro de 1992. Així,

ha estat modelada tant pels experts com per representants de les comunitats de base. Va comptar amb la participació de milers d'individus i centenars d'organitzacions d'arreu del món, de diferents cultures i diferents sectors de la societat. Per consultar el text, vegeu www.cartadelatierra.org.

41. Vegeu ALCOBERRO, «Leonardo Boff: Una Ecología...»; consulta www.alcoberro.info.
42. Vegeu, L. BOFF, «¿Qué ética va a prevalecer?», 13-X-2006; www.servicioskoinonia.org.
43. Vegeu, Leonardo BOFF, «Carta de la terra ¿nou reencantament del món?», 16-XII-2005; www.servicioskoinonia.org.